

KNJIGA I ČITANJE U SLIJEPE I SLABOVIDNE DJECE

BOOKS AND READING IN CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS

Tanja Šupe

Osnovna škola Pećine – Rijeka

Prva dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida

tanja.supe@gmail.com

Daniela Živković

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

dzivkovi@ffzg.hr

UDK / UDC 027.6

Stručni rad / Professional paper

Primljeno / Received: 24. 11. 2014.

Autorice se zahvaljuju gospođi Dragici Matok iz Centra za odgoj i obrazovanje „Vinko Bek“ koja se koordinacijom založila da ankete dođu do ispitanika - djece i roditelja, gospođi Branki Dejanović iz Hrvatske knjižnice za slijepe koja je obradila ispunjene ankete i gospođi Sanji Frajtag, ravnateljici Hrvatske knjižnice za slijepe, koja je ovo istraživanje podržala.

Sažetak

Slobodan pristup informacijama kao imperativ suvremenog društva postavlja pred knjižnice izazov kako osigurati dostupnost informacija svim korisnicima uvažavajući njihove različite potrebe. U ovom radu prikazano je istraživanje čitateljskih navika u djece i mladih s oštećenjima vida provedeno 2013. godine. Istraživanje se temelji na pretpostavkama da dostupnost informacija na mediju prilagođenom potrebama djeteta oštećena vida utječe na čitateljske navike ove djece te da u narodnim i školskim knjižnicama u Hrvatskoj nema dovoljno usluga namijenjenih djeci oštećena vida. Analizirajući dobivene rezultate, navedene su se pretpostavke pokazale točnima. One otvaraju niz pitanja i čimbenika koje treba uvažiti u rješavanju ove problematike, ali i temelj za daljnja istraživanja u području ove složene teme.

Ključne riječi: djeca i mladi s oštećenjima vida, slobodan pristup informacijama, knjižnične usluge, čitateljske navike, Hrvatska

Summary

Free access to information as an imperative of modern society confronts libraries with the challenge how to provide access to information for all users, considering their different needs. This paper gives an overview of research in reading habits in children and young people with visual impairments in Croatia carried out in 2013. The research is based on hypotheses that the availability of information in the media tailored to the needs of a child with impaired vision affects the reading habits in the children, and that public and school libraries in Croatia do not offer enough services for children with visual impairments. The results of the research have proven these hypotheses to be correct. This research has opened a range of questions on factors when considering these issues. It might also be the basis for further research in the area of this complex issue.

Keywords: children and young people with visual impairments, free access to information, library services, reading habits, Croatia

1. Uvod

Pristup znanju i multikulturnom bogatstvu svijeta, baš kao i cjeloživotno učenje i pismenost, postali su glavnom zadaćom našega društva.¹ Mogućnosti knjižnice kao pozitivnog, poticajnog i sigurnog mjesta značajnog za razvoj pismenosti, cjeloživotnog učenja, kvalitetno provedenog vremena djece i mladih,² nameće društvu odgovornost da iste mogućnosti na jednak način pruži svim svojim članovima. Nastojanja u tom smjeru podržavaju međunarodni i nacionalni dokumenti poput Konvencije o pravima osoba s invaliditetom,³ Nacionalne strategije o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine⁴ i Zakona o suzbijanju diskriminacije.⁵ Navedeni dokumenti temelje se na istim načelima koja su navedena u članku 3. Konvencije, a to su:

---

¹ Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

² Zaključak. // Dječja knjižnica dostupna svima, stručni skup. Zagreb, 2013. Dostupno na <http://hkdrustvo.hr/datoteke/1480>

³ Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Dostupno na: <http://www.mrms.hr/wp-content/uploads/2012/11/konvencija-un-o-pravima-osi.pdf>

⁴ Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine 63/2007. Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_63_1962.html

⁵ Zakon o suzbijanju diskriminacije. // Narodne novine 85(2008), 112(2012). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html

- poštivanje urođenog dostojanstva, osobne autonomije uključujući slobodu osobnog izbora i neovisnost osoba;
- nediskriminacija;
- puno i učinkovito sudjelovanje i uključivanje u društvo;
- poštivanje razlika i prihvaćanje osoba s invaliditetom kao dijela ljudske raznolikosti i čovječnosti;
- jednakost mogućnosti;
- pristupačnost;
- jednakost između muškaraca i žena;
- poštivanje razvojnih sposobnosti djece s teškoćama u razvoju i poštivanje prava djece s teškoćama u razvoju na očuvanje vlastitog identiteta.

Među novijim dokumentima ističe se *Vidi me, čuj me : vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava djece* koji bi trebao olakšati strategiju zagovaranja i provođenje aktivnosti protiv diskriminacije djece s teškoćama u razvoju.⁶ Uloga knjižnice kao informacijskog središta od velikog je značenja u ostvarivanju jednakih prava. Djeca i mladi s posebnim potrebama čine važnu društvenu skupinu kojoj kroz knjižnične usluge trebaju biti pružene jednake mogućnosti u ostvarivanju njihovih zajamčenih temeljnih ljudskih prava. Ovaj se članak bavi djecom i mladima s oštećenjima vida. Oštećenje vida kao osjetilno oštećenje uzrokuje niz posljedica u cjelokupnom razvoju i funkcioniranju djeteta, zbog kojih postoji niz specifičnosti koje zahtijevaju prilagodbu prostora i materijala namijenjenih slijepoj i slabovidnoj djeci i mladima. U kontekstu knjižničnih usluga, to znači prilagodbu prostora knjižnice kako bi se djeca u njoj mogla kretati na siguran i samostalan način. No, to znači i prilagodbu tiskane građe koja odgovara potrebama čitanja kod slabovidne i slijepe djece kao i prilagodbu tehničke opreme tako da je mogu koristiti slijepi i slabovidni korisnici. Prilagodba knjižničara podrazumijeva poučenog knjižničara u poznavanju potreba ove skupine i u načinu ophođenja s ovim korisnicima.

Potreba za nizom navedenih prilagodbi zahtijeva financijska sredstva koja mogu postati prepreka u ostvarivanju knjižničnih usluga za djecu i mlade s oštećenjima vida. U Hrvatskoj su učenici s teškoćama u razvoju prepoznati u Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, što podrazumijeva

---

⁶ Lansdown, G. *Vidi me, čuj me : vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava dječ.* Zagreb : UNICEF Ured za Hrvatsku, 2011. Dostupno na: http://www.unicef.hr/upload/file/374/187263/FILENAME/Vidi_me_cuj_me.pdf

nužnost knjižničnih usluga za ovu djecu.⁷ Čitanje je dio elementarne pismenosti i pravo koje svako dijete treba i može ostvariti kroz obrazovni sustav i dostupnost knjižničnih usluga kao oblika podrške tom postupku. Sustavna briga za slabovidne u Hrvatskoj doduše datira još s kraja 19. stoljeća kada je tiflopedagog Vinko Bek razvio sustavnu kampanju zagovaranja za rehabilitaciju slijepih u javnosti kako bi ublažio tadašnje veliko nerazumijevanje društva za probleme slijepih. Objavljivao je knjige i članke, održavao predavanja i demonstrirao nastavni rad sa slijepima. Usporedo je intenzivno radio na stručnim pitanjima kako bi osigurao funkcioniranje zavoda za slijepu djecu već od njegova osnutka 1. rujna 1895. godine.⁸

Knjižnice, kao važni čimbenici u osiguravanju slobodnog pristupa informacijama, stalno se nalaze pred izazovom na koji način ponuditi korisnicima – osobama s invaliditetom – što kvalitetniju uslugu. U tim nastojanjima donosile su se različite smjernice koje su trebale pridonijeti kvaliteti, ali i brojnosti usluga za osobe s invaliditetom u knjižnicama diljem svijeta. Međunarodni savez knjižničarskih društava i ustanova (IFLA), koji danas predstavlja oko 150 zemalja iz cijeloga svijeta, usvojio je UN-ovu Opću deklaraciju o ljudskim pravima i među ostalim tvrdi da je obveza knjižnica da jamči i olakšava pristup, nabavlja, čuva i čini dostupnom najrazličitiju građu. Uz to se posebno ističe da “građa, prostor, oprema i usluge moraju biti jednako dostupni svim korisnicima, te da ne smije biti diskriminacije prema rasi, vjeri, spolu, dobi ili bilo kojem drugom kriteriju”, čime se naglašava potreba za raznovrsnom građom, u raznim formatima koja mora biti dostupna svim vrstama korisnika, podjednako zdravim osobama i osobama s nekom vrstom oštećenja.⁹ U godinama koje slijede, pojačala se rasprava o jednakim mogućnostima ove korisničke skupine. Vrlo važan dokument za prava i mogućnosti svih korisničkih skupina pa tako i osoba s invaliditetom donesen je 1992. pod nazivom Povelja za čitatelja, koji je kasnije prihvatio UNESCO. U Povelji se ističe jedan od odlomaka koji glasi da bi “čitalačko okruženje trebalo stvoriti u svim društvima i na svim njegovim razinama, počevši od predškolske dobi preko formalnog, neformalnog i cjeloživotnog obrazovanja, uključujući sve vrste čitatelja, poput

⁷ Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 87/08, 86/09, 92/10, 105/10, 90/11, 16/12, 86/12.

⁸ Tonković, F. Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji. Zagreb : Savez slijepih Jugoslavije : Tiflološki muzej, 1960. Str. 45.

⁹ Cylke, F. K. Slobodan pristup informacijama za sve građane s osvrtnom na posebne potrebe slijepih pojedinaca. // Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol ; zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 113-116.

pripadnika jezičnih manjina, useljenika, sporih čitača i slabovidnih osoba”.¹⁰ Na skupštini UN-a 1993., prihvaćen je dokument pod nazivom Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom.¹¹ Manifest o narodnim knjižnicama iz 1994. također ističe potrebu specifičnih usluga za osobe s invaliditetom kao korisničku skupinu. Svi navedeni dokumenti sadrže niz smjernica i preporuka koje nisu bile obvezujuće za države potpisnice sve do trenutka donošenja Konvencije o pravima osoba s invaliditetom UN-a 2006. godine. Potpisnice ove Konvencije dužne su omogućiti osobama s invaliditetom njihova prava zajamčena ovim dokumentom. Budući da je Hrvatska među prvim potpisnicama, ovdje je doneseno više propisa i dokumenata poput već spominjane Nacionalne strategije o izjednačavanju mogućnosti od 2007. do 2015. godine i Zakona o diskriminaciji. U 2008. godini uspostavljena je ustanova pravobranitelja za osobe s invaliditetom.

Knjižnice u Hrvatskoj počele su se aktivno otvarati prema korisnicima s invaliditetom osnivanjem i početkom djelovanja Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama u Hrvatskom knjižničarskom društvu (HKD), čiji počeci rada sežu u 2000. godinu. U 2008. godini Ministarstvo kulture RH pokrenulo je projekt disperzije knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne osobe u narodnim knjižnicama u nekoliko županijskih središta (Osijek, Pula, Rijeka, Split i Slavonski Brod) i osiguralo nabavu specifične opreme.¹² Ovim projektom spomenutoj skupini korisnika omogućeno je zadovoljavanje potreba za informiranjem, obrazovanjem, cjeloživotnim učenjem i razonom u svojem gradu, što je važan čimbenik u ostvarivanju socijalne uključenosti. Od početka je uočeno da su usluge održive stalnom suradnjom Hrvatske knjižnice za slijepe i narodnih knjižnica vezanim uz knjižni fond, nove tehnologije i same usluge.¹³ U zemlji, osim toga, postoji više primjera dobre prakse implementacije takvih usluga u narodnim knjižnicama. Usluga za slijepe i slabovidne pokrenuta je u Knjižnici i čitaonici “Fran Galović” novčanom

¹⁰ Nielsen, G. S.; B. Irvall. Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

¹¹ Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom / uredništvo Vesna Mihanović. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 1999.

¹² U radu Povjerenstva koje je radilo u sklopu ovog projekta sudjelovali su predstavnici Hrvatske knjižnice za slijepe, Knjižnice i čitaonice Fran Galović Koprivnica, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu i HKD-ove Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama.

¹³ Frajtag, S.; D. M. Gabriel. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama : deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 1-9. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/101>

potporom Europske unije u Programu CARDS 2002. U Knižnici u Koprivnici 2006. godine održan je treći okrugli stol za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama u na temu “Dostupnost knjižnica za sve – knjižnične službe, usluge i računalna oprema za slijepe, slabovidne i gluhoslijepe osobe” u organizaciji HKD-ove Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i suorganizaciji Knjižnice u Koprivnici.¹⁴ Budući da svako dijete, bez obzira na svoj invaliditet, ima pravo na svoju slikovnicu, posebna je pažnja posvećena izradi taktilnih slikovnica. Rezultat suradnje Odjela za djecu i mladež Gradske knjižnice Knjižnica grada Zagreba i Centra za odgoj i obrazovanje “Vinko Bek” je taktilna slikovnica “Putovanje Mace Lile” (autorice teksta i ilustracija su Hela Čičko i Natalija Dragoja) objavljena na brajici i crnom tisku.¹⁵ Primjer izrade elektroničke knjige kao oblik prilagođene knjige nalazimo u više knjižnica.

Stručni skup s međunarodnim sudjelovanjem Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne – stanje i perspektive, održan 2011. godine u Koprivnici, nabraja postignute ciljeve među kojima se u kontekstu teme ovog rada ističe jačanje spoznaje da knjižnične usluge za slijepe i slabovidne korisnike trebaju biti iste kvalitete kao i za sve ostale korisnike te da se knjige u posebnom formatu (zvučne, Daisy knjige, uvećani tisak, brajica) trebaju tretirati kao i sav ostali knjižnični fond.¹⁶ Nakon održavanja skupa u Koprivnici u 2011. godini, HKD-ova Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama je u 2012. izradila anketu za narodne knjižince kao dio istraživanja za knjižnične usluge za slijepe i slabovidne korisnike, a rezultati anketnog istraživanja objavljeni su u 2013. godini.¹⁷ Potpisivanje Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom u Hrvatskoj otvorilo je brojna pitanja. Iako postoji više projekata kojima se nastoji doprinijeti povećanju broja naslova za osobe s invaliditetom, primjetan je nedostatak standarda i pravila u pristupu osobama s invaliditetom u pojedinim vidovima poštivanja njihovih prava. Navedeni problemi raspravljani su u stručnoj knjižničarskoj zajednici u 2014.

¹⁴ Isto.

¹⁵ Čičko, H. Taktilna slovnica “Putovanje Mace Lile”. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica “Fran Galović”, 2013. Str. 104-112.

¹⁶ Sabolović-Krajina, D. Predgovor. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica “Fran Galović”, 2013. Str. 12.

¹⁷ Žulj, A.; D. M. Gabriel; Lj. Sabljak. Putokaz za izradu hrvatskih smjernica za knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), 231-255. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/110>

godini tijekom održavanja okruglog stola u organizaciji HKD-ove Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i HKD-ove Komisije za čitanje na temu UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom – primjena u knjižnicama u Hrvatskoj u svjetlu članstva u Europskoj uniji.¹⁸ Nedavni je pregled nakladništva za slabovidne u Hrvatskoj pokazao da je broj nakladnika tj. proizvođača literature koja je potrebna za provođenje odgovarajuće politike za slabovidne ipak relativno malen.¹⁹ U ovom trenutku ne postoji nadzor nakladništva u smislu kvalitativne vrijednosti naslova koji se izdaju. Oštećenje vida, naime, zahtijeva niz specifičnosti koje treba poštovati u nakladništvu za slijepe osobe, a posebice je to važno u odnosu na djecu s oštećenjem vida. Znatne su regionalne razlike u količini dostupnosti informacija za djecu s oštećenjem vida. Zbog toga se pri Hrvatskom savezu slijepih kao krovnoj organizaciji koja okuplja temeljne (lokalne) udruge slijepih, ustrojilo Povjerenstvo za taktilne slikovnice i obrazovanje. Namjera je ovog tijela raditi na standardizaciji postupaka kod izdavanja slikovnica i knjiga za djecu oštećena vida, utjecati na povećavanje broja naslova i stupnja dostupnosti informacijama na jednak način svoj djeci u Hrvatskoj. Na Međunarodni dan ljudskih prava, 10. prosinca 2014. predstavljena je zvučna i elektronička knjiga *Priče iz davnine* Ivane Brlić-Mažuranić s jezičnom i grafičkom prilagodbom za djecu s disleksijom, slijepe i druge čitatelje koji ne mogu koristiti standardni crni tisak. Ovo vrijedno izdanje Zaklade Čujem, vjerujem, vidim objavljeno u formatima MP3, DAISY i PDF prvo je u nizu od više najavljenih novih prilagođenih djela klasika dječje književnosti ovoga nakladnika.

Iz svega navedenog vidljivo je kako postoji svijest o potrebi izjednačavanja mogućnosti, pri čemu ekonomski status kao važan čimbenik zasigurno određuje tempo razvoja usluga i izjednačavanje mogućnosti svih korisničkih skupina u pojedinom društvu. Kad je riječ o pravima, bez obzira na sve možebitno otežavajuće čimbenike, potrebno je da i dalje nastojimo ostvariti zadane ciljeve. U tom kontekstu struka ima važnu ulogu. Kako na globalnoj, tako i na nacionalnoj razini postoji potreba za sveobuhvatnim istraživanjima koja bi pokazala rezultate postojećih rješenja i ukazala na racionalne potrebe kad su u pitanju osobe s invaliditetom općenito, a u kontekstu ovog rada djeca s oštećenjem vida. Proučavanjem ove teme, nisu nađena slična istraživanja u

¹⁸ Čelić-Tica, V.; D. M. Gabriel. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

¹⁹ Čaldarević, Ž. C. Nakladništvo za osobe s posebnim potrebama s naglaskom na osobe oštećena vida : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014.

zemlji. Razlog tome možemo tražiti u činjenici da postupak izjednačavanja mogućnosti nije završio i potrebe ovih korisnika nisu zadovoljene u potpunosti. Interesna skupina u ovom radu bila su djeca oštećena vida, odnosno čitateljske navike kod ove djece. Rad se temeljio na pretpostavkama da

- dostupnost informacija u mediju prilagođenom potrebama djeteta oštećena vida utječe na čitateljske navike kod ove djece,
- u narodnim i školskim knjižnicama u našoj državi nema dovoljno usluga namijenjenih djeci oštećena vida.

2. Knjiga i čitanje kod slijepa i slabovidne djece

Istraživanje “Knjiga i čitanje kod slijepa i slabovidne djece” provodilo se od travnja do lipnja 2013. godine metodom intervjua i standardiziranim upitnikom. Istraživanje se provodilo na dvije skupine ispitanika: prvu su predstavljala slijepa i slabovidna djeca odnosno njihovi roditelji u dvije škole (Centar za odgoj i obrazovanje “Vinko Bek” i Odjel za djecu s oštećenjem vida pri OŠ Pećine u Rijeci), a drugu knjižničari u školskim i narodnim knjižnicama u Hrvatskoj.

Cilj istraživanja bio je utvrditi:

- postoje li čitateljske navike kod djece s oštećenjem vida,
- utječe li dostupnost literature na čitateljske navike djece s oštećenjem vida.

Svrha istraživanja bila je na temelju prikupljenih podataka analizirati postojeće navike djece te dobivene spoznaje primijeniti kako bi se poboljšalo stjecanje čitateljskih navika. To bi se ostvarivalo povećanim izborom naslova knjiga, promicanjem novih naslova, utjecanjem na sustavno rješavanje prilagodbe literature i dostupnosti informacija slijepoj i slabovidnoj djeci.

Stvaranju čitateljskih navika preduvjet je dostupnost literature za čitanje. U slučaju slijepa i slabovidne djece, nužno je da ista literatura bude prilagođena njihovim potrebama u smislu vizualnih mogućnosti kod slabovidne djece ili prilagođena u zvučni ili taktilni medij kod slijepa djece. Riječ je često o složenom postupku koji zahtijeva dodatno vrijeme i dodatne izvore financiranja. Sve navedeno sužava izvor dostupnih naslova, što bi moglo imati utjecaj i na čitateljske navike slijepa i slabovidne djece.

Prva skupina ispitanika bila su djeca između 5 i 15 godina tako da nije posebno isticano o kojem je razredu riječ. Obuhvaćeno je razdoblje od početnog čitanja tj. razdoblje pripreme za školu pa do kraja osnovnoškolske dobi do kada bi se već trebale stvoriti čitateljske navike.

Druga razina istraživanja obuhvatila je knjižničare školskih i narodnih knjižnica u Hrvatskoj, čime se nastojalo prikupiti podatke o dostupnoj literaturi prilagođenoj potrebama slijepe i slabovidne djece u knjižnicama kao informacijskim središtima.

Knjižničarima je upitnik poslan elektroničkom poštom, a djeca, odnosno roditelji u slučaju mlađe djece, ispunjavali su upitnik u neposrednom kontaktu s rehabilitatorima Centra za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek" i Odjela za djecu s oštećenjem vida pri OŠ Pećine u Rijeci. Upitnici su bili priređeni zasebno za dvije skupine. Upitnik za knjižničare sastojao se od 12 pitanja s ponuđenim odgovorima. Prvih deset pitanja ispitanici su na temelju ponuđenih odgovora trebali dati informacije o vrsti i nazivu knjižnice, o mogućim korisnicima s oštećenjem vida, o posjedovanju i vrsti prilagođene literature za djecu s oštećenjem vida, o postojećim ili provedenim aktivnostima namijenjenim ovoj korisničkoj skupini. Posljednja dva pitanja, uz ponuđene odgovore, pružaju mogućnost ispitanicima da daju svoja mišljenja i prijedloge u odnosu na postojeće prepreke i uvođenje novih usluga za korisnike, djecu s oštećenjem vida.

Upitnik za djecu sastojao se od 14 pitanja s ponuđenim odgovorima, uz iznimku pitanja o dobi ispitanika. Prvih osam pitanja u upitniku odnosi se na informacije o dobi ispitanika, o sklonostima za čitanje, o vrsti i prvom susretu s knjigom, o tome čita li ispitanik lektiru i ostale knjige koje nisu dio lektire, o vrsti knjiga koje najčešće čita. Sljedećih šest pitanja odnosi se na način na koji dijete bira knjigu, način kako najčešće čita knjigu, koliko često čita, mišljenje o tome čita li dovoljno i razloge zašto ne čita dovoljno, ako smatra da ne čita dovoljno.

1.1 Prikaz rezultata anketnog istraživanja u knjižnicama

Upitnik za knjižničare bio je poslan knjižnicama elektroničkom poštom i to voditeljima matičnih službi, koji su upitnik prosljedili školskim i narodnim knjižnicama na svom području. Cilj je bio prikupiti podatke o tome imaju li knjižnice djecu s oštećenjima vida kao korisnike, posjeduju li u svojem fondu literaturu prilagođenu za ovu korisničku skupinu, imaju li aktivnosti namijenjene ovim korisnicima i što vide kao najveću prepreku za njihovo uvođenje.

Anketiranju se odazvalo 100 školskih knjižnica²⁰ i 29 od 202 narodne knjižnice²¹ prema adresaru narodnih knjižnica iz 2013. godine.

Na pitanje imaju li među korisnicima djecu s oštećenjima vida, 24 posto školskih knjižnica i 24 posto narodnih knjižnica odgovorilo je potvrdno, dok su ostali odgovorili negativno. Kada je riječ o broju tih korisnika, odgovori su bili uglavnom jedan korisnik po knjižnici uz iznimku specijalizirane školske knjižnice s 39 korisnika u školskim knjižnicama i po nekoliko korisnika u narodnim knjižnicama.

Na pitanje o posjedovanju prilagođene literature, kod školskih knjižnica 20 posto njih je odgovorilo pozitivno, dok je kod narodnih to odgovorilo njih 41 posto. Kada je riječ o vrsti medija, većinom je riječ o zvučnoj knjizi tj. AV građi. U manjem broju riječ je o knjigama na brajici i knjigama na uvećanom tisku, a 6,2 posto knjižnica istaknulo je kako u fondu posjeduju taktilne slikovnice.

Na pitanje o aktivnostima namijenjenim slijepim i slabovidnim korisnicima, 48 posto školskih knjižnica odgovorilo je kako nikad nije razmatralo provođenje takvih aktivnosti, dok je 52 posto knjižničara odgovorilo kako je razmišljalo o tome. Kod narodnih knjižnica 42 posto knjižnica je odgovorilo kako su razmatrale o uvođenje aktivnosti, dok ih 58 posto nije razmišljalo o takvim aktivnostima. Od 129 narodnih i školskih knjižnica koje su sudjelovale u istraživanju, samo je njih 11 odnosno 8,5 posto provodilo neke aktivnosti namijenjene slijepoj i slabovidnoj djeci i mladima.

Zanimljivo je bilo saznati prepreke ostvarivanju više knjižničnih usluga za ovu korisničku skupinu. Odgovori su bili sljedeći:

manjak prilagođenih naslova	41,1 %
financijska sredstva za nabavu knjiga	72,1 %
financijska sredstva za nabavu opreme za čitanje	58,9 %
manjak osoblja koje bi pružalo usluge u knjižnici	13,9 %
nedostatna podrška lokalne zajednice da slijepa i slabovidna djeca dolaze u knjižnicu iz udaljenijih mjesta	17,1%

²⁰ Jedna od školskih knjižnica je i specijalizirana knjižnica za djecu s oštećenjem vida. U sklopu proslave Dana škole 17. prosinca 2008. godine u Osnovnoj školi Pećine svečano je otvorena dječja knjižnica za djecu s oštećenjem vida. Projekt je ostvaren na inicijativu Odjela za djecu s oštećenjem vida, uz podršku Lions kluba Rijeka i Grada.

²¹ Od 29 anketiranih narodnih knjižnica, anketiranju se odazvala i jedna narodna i sveučilišna knjižnica.

U pitanju o prijedlozima za poboljšanje usluga, odgovori su u obje vrste knjižnica bili sljedeći:

nabaviti više knjiga	65,1 %
nabaviti opremu za čitanje	58,9 %
stvoriti bolje prostorne uvjete u knjižnici	41,9 %
poboljšati pristup knjižnici	17,8 %
bolje informirati moguće korisnike	34,9 %
povezati se s različitim ustanovama na lokalnoj razini koje skrbe o djeci	47,3 %

Zanimljivo je da su knjižničari iz narodnih knjižničara dodatno predložili:

- Bolju povezanost s Hrvatskom knjižnicom za slijepe; novosti i informacije o građi, uslugama i programima za slijepe, koordinirano praćenje trendova, inicijativa i koordinacija nacionalnih projekata za unapređenje usluga za slijepe.
- Senzibiliziranje javnosti za problematiku slijepih i slabovidnih osoba.
- U suradnji sa svim ustanovama koje skrbe o slijepim i slabovidnim osobama, definirati opseg usluga i programa koje pojedine ustanove nude i kroz pozitivan sklad svih uključenih na zajedničkom projektu na najracionalniji način koristiti sredstva i infrastrukturu kako bi se slijepoj i slabovidnoj djeci (i odraslima) omogućila maksimalna dostupnost građe, usluga i programa.

Školski knjižničaru su predložili:

- Poučavanje knjižničare za rad sa slijepom i slabovidnom djecom.
- Zapošljavanje ili bar povremeno uključivanje stručnjaka (pedagoga, psihologa) koji rade ili su radili s djecom oštećena vida, pa bi bili od pomoći knjižničarima.
- Uključivanje zdrave djece u zajedničke aktivnosti sa slabovidnima.

2.1.1 Rasprava

Iz navedenih odgovora možemo vidjeti kako određeni broj knjižnica ipak ima korisnike s oštećenjem vida u svojoj korisničkoj skupini. Ipak treba reći kako oštećenje vida pokriva cijeli raspon stupnjeva nedostatka vida pa je vrlo lako ne primijetiti slabovidnu djecu. Uz ostalo, knjižničari nemaju sredstvo u smislu upitnika ili slično kojim bi prepoznali ovu skupinu korisnika, što mogu biti uzroci neprepoznavanja ove skupine. Kad je riječ o posjedovanju literature, vidimo da manji broj knjižnica posjeduje literaturu prilagođenu za slijepu i slabovidne osobe. Analizirajući vrstu literature koju posjeduju, vidimo da je najčešće riječ o zvučnoj knjizi koja je kao medij ipak ušla na naše tržište, o naslovima na brajici u manjem broju i ponešto naslova na uvećanom tisku koji su u vrijeme kada su se tiskali bili besplatno dostavljani svim knjižnicama. Treba reći kako narodne knjižnice počinju s uvođenjem usluga za slijepu i slabovidne korisnike i polako nabavljaju literaturu, dok u školskim knjižnicama taj trend još nije započeo.

Glavni razlog tome je svakako nedostatak sredstava vezano uz loše financiranje školskih knjižnica općenito, ali i nedovoljna svijest o potrebi školskih knjižnica za nadogradnjom knjižničnih usluga. Vezano uz postupke uključivanja koji su zaživjeli u hrvatskim školama, može začuditi raskorak u pružanju usluga ovim korisnicima školskih knjižnica. Možda bi razloge trebalo tražiti prvenstveno u nedostatku financijskih sredstava, ali i u neodgovarajućim prostornim uvjetima, nedostatnom knjižničnom osoblju, nedovoljnoj poučenosti knjižničara za rad s ovom korisničkom skupinom. Školski knjižničar je nerijetko jedini knjižničar u knjižnici i uloga mu je zadovoljiti široku lepezu poslova, što zasigurno ne ostavlja dovoljno vremena za nove usluge.

Vidljivo je kako knjižnice u Hrvatskoj imaju vrlo malo, a najčešće uopće nemaju literaturu prilagođenu za korisnike djecu i mlade s oštećenjima vida. Kada knjižnice i posjeduju prilagođenu literaturu, govorimo o sporadičnim primjercima, a ne strateški i ciljano nabavljanoj literaturi za djecu i mlade s oštećenjima vida. Posljedično tome i broj ovih korisnika je mali, kao i aktivnosti namijenjene ovoj korisničkoj skupini.

Ohrabruju odgovori na posljednja dva pitanja u kojima se navode najveće prepreke i prijedlozi za poboljšanje trenutnoga stanja u odnosu na djecu i mlade oštećena vida kao korisnike knjižnica. Iz odgovora je vidljivo da mnogo knjižničara navodi materijalne uvjete, financije, nedovoljne kompetencije

knjižničara, nedovoljnu povezanost na lokalnoj razini kao razloge za nedostatak knjižnični usluga, što ukazuje na osviještenost o potrebi istih usluga. Osviještenost knjižničara o potrebi uvođenja usluga za ovu korisničku skupinu, preduvjet je za njihovo ostvarenje u budućnosti bez obzira na loše materijalne i ostale uvjete kao otegotne okolnosti.

2.2 Prikaz rezultata anketnog upitnika za djecu

U ispunjavanju upitnika sudjelovalo je ukupno 79 djece, većinom korisnika Centra za odgoj i obrazovanje "Vinko Bek" i Odjela za djecu s oštećenjem vida pri OŠ Pećine u Rijeci. Neki od ispitanika su također korisnici Hrvatske knjižnice za slijepe. Istraživanjem su obuhvaćena djeca u dobi između 5 i 15 godina. Starija djeca upitnik su ispunjavala samostalno, dok su za mlađu djecu upitnik ispunjavali roditelji.

Od 79 djece, njih 59,5 posto je odgovorilo da voli čitati, dok je njih 27,9 posto odgovorilo kako ne voli i 12,7 posto njih kako povremeno voli čitati.

Na pitanje kada su se prvi put susreli s knjigom, 60,8 posto djece se s knjigom susrelo prije četvrte godine života, 27,9 posto između četvrte i šeste godine života, 11,4 posto djece prvi put u školi.

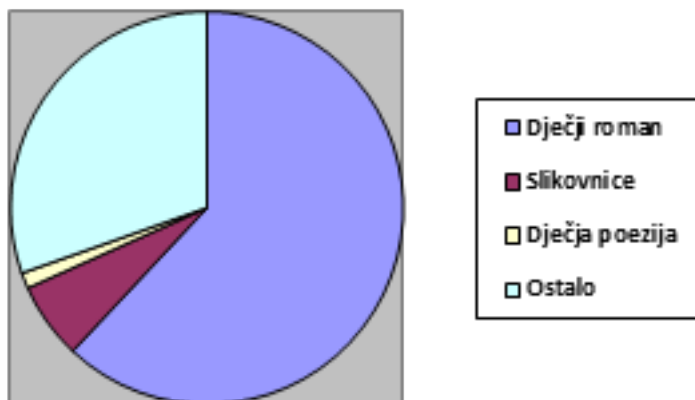
Kada je riječ o vrsti knjige, kod 88,6 posto djece bila je to slikovnica, dok je kod 6,3 posto djece bila riječ o udžbenicima, a kod 2,1 posto djece o ostalim knjigama poput biblije, knjige o životinjama, zvučna knjiga.

Na pitanje o tome je li prva knjiga bila prilagođena potrebama slijepe i slabovidne djece, 68,4 posto odgovora su negativna, 29,1 posto odgovora pozitivna i 2,5 posto odgovora ne znam.

Na pitanje o lektiri, 78,5 posto djece odgovorilo je kako redovito čita lektiru, 12,7 posto djece kako ne čita redovito i 8,9 posto djece kako povremeno čita lektiru.

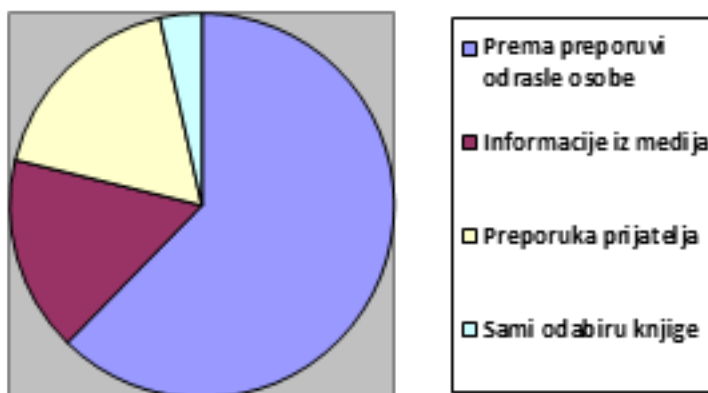
Na pitanje o tome čita li i ostale knjige osim lektire, 59,5 posto djece je odgovorilo kako čita i druge knjige, 35,4 posto kako ne čita i 5,1 posto kako ponekad čita druge knjige.

Prema vrsti knjige, najviše odgovora, 62 posto odnosi se na dječji roman, 6,3 posto slikovnice, 1,3 posto dječja poezija, 30,4 posto ostalo što se odnosi na časopise, stripove, enciklopedije i samo lektiru (Grafikon 1).

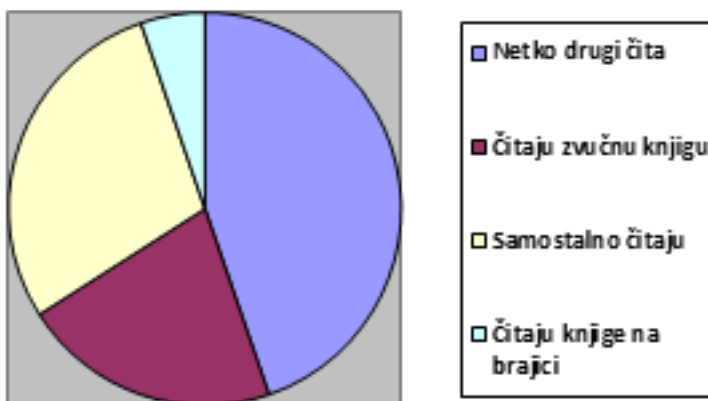
Grafikon 1. Kakve knjige najčešće čitaš (vaše dijete čita)?

Prema odgovorima, vidljivo je da djeca knjige uzimaju na preporuke odrasle osobe knjižničara, učitelja, roditelja 67,1 posto, prema informacijama koje dobivaju iz različitih medija 17,7 posto, prema informaciji prijatelja 19 posto, sami odabiru knjigu prema skraćenom opisu na knjizi 3,8 posto (Grafikon 2).

Grafikon 2. Kako odabireš knjigu koju želiš čitati (Kako vaše dijete odabire knjigu koju želi čitati)?

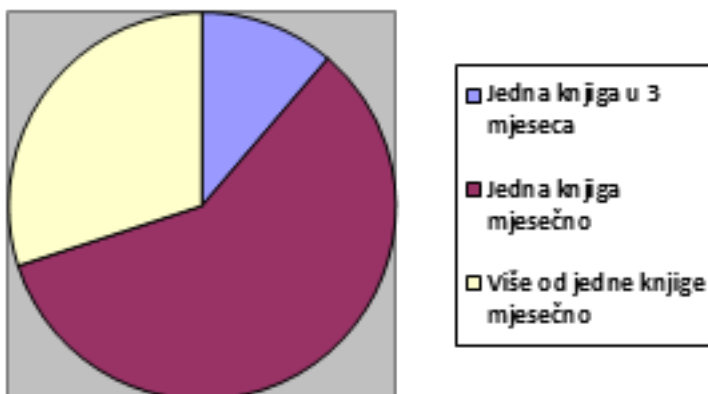
Na pitanje o načinu čitanja knjige, 53,2 posto odgovora da netko čita, 25,3 posto da čitaju zvučnu knjigu, 6,3 posto knjiga na brajici, 34,2 posto samostalno čitam (Grafikon 3).

Grafikon 3. Na koji način najčešće čitaš knjigu?

Koliko često čitaju knjige, 11,4 posto odgovora jednu knjigu u tri mjeseca, 59,5 posto odgovora jednu knjigu mjesečno, 30,4 posto odgovora više od jedne knjige mjesečno.

Čita li dovoljno, 62 posto da, 38 posto ne čita dovoljno (Grafikon 4).

Grafikon 4. Koliko često čitaš knjige (čita knjige vaše dijete)?

Razlozi za ne čitanje svi odgovori podjednako, a dodatni razlozi za ne čitanje ne shvaća ozbiljno čitanje, visoka slabovidnost, ne čita dobro brajicu, nezainteresiranost, zdravstveni problemi. Odgovori su: nedovoljno literature 26 posto, premalo vremena 21,5 posto, čitanje nije dovoljno zanimljivo 3,8 posto, a 48,1 posto. ostalo.

2.2.2 Rasprava

Prema odgovorima, vidljivo je kako 52,5 posto voli čitati knjige i kako se 60,8 posto njih s knjigom kao pojmom susrelo prije četvrte godine. Primjećujemo kako su i kod ove korisničke skupine majke, roditelji zaslužni za razvijanje čitateljskih navika, što se pokazalo u 80 posto slučajeva u općoj populaciji.²² Obzirom na 68,4 posto odgovora kako nije bilo riječ o prilagođenoj knjizi za potrebe djeteta s oštećenjima vida, možemo zaključiti kako su roditelji djeci čitali knjige ili je dijete samo uzelo knjigu koja mu je bila dostupna. Bez obzira na relativno rani susret s knjigom, nameće se pitanje kakve su predodžbe o knjizi kao objektu djeca s oštećenjem dobila. U slučaju slijepe djece, poimanje knjige zasigurno je vrlo apstraktno obzirom na najčešći slučaju da slušaju odraslu osobu koja im čita, dok u slučaju slabovidne djece može doći do manjka interesa pa čak i frustracije zbog nemogućnosti percipiranja sadržaja koji ih možda zanima u knjizi.

Kada je riječ o čitateljskim navikama, 78,5 posto djece odgovorilo je kako redovito čita lektiru, što je donekle razumljivo jer je čitanje lektire usko vezano uz obrazovni postupak i roditelji to promatraju kao jednu od obaveza istog postupka. Ohrabruje činjenica da je 59,5 posto djece odgovorilo kako uz lektiru voli čitati ostalu literaturu, što pokazuje prisutnost čitateljskih navika kod ove populacije djece i mladih. 53,2 posto odgovora kako im netko čita literaturu jasni je pokazatelj da je postojeća prilagođena literatura nedostatna, posebice u onom dijelu koji se odnosi na izvanlektirne naslove. Isto stanje je i u području različitih knjižničnih usluga u cilju informiranja i stvaranja čitateljskih navika namijenjenih ovoj djeci, obzirom na 67,1 posto odgovora kako je najčešći način dolaženja do naslova posredovanjem odrasle osobe. Navedeno pokazuje da ova korisnička skupina djece i mladih nema dovoljno informacija o knjigama slijedom kojih bi samostalno mogli odabrati knjigu. Razloge možemo tražiti u manjku vremena, zdravstvenim poteškoćama, nedostatnom

---

²² Stričević, I.; S. Jelušić. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / Pecotić, Elli et al. (ur.). Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011. Str. 16-31.

broju naslova prilagođenih knjiga, relativno slaboj informatičkoj pismenosti kod ove populacije, loše dostupnoj postojećoj literaturi, knjižnične usluge za slijepu i slabovidnu djecu koncentrirane u specijaliziranim knjižnicama. Sve navedeno može se odraziti na učestalost čitanja ove korisničke skupine, kao i na stupanj razvijenosti čitateljskih navika. Nedostupnost literature u smislu broja naslova ili dostupnosti postojeće literature u smislu razdoblja koji je potrebno da korisnik dođe do naslova, svakako utječe na motivaciju za čitanje. Dostupnost naslova možemo promatrati kroz socijalizacijski vid u smislu mogućnosti da ova djeca ravnopravno sudjeluju u razgovoru o novim knjigama, o likovima iz istih knjiga koji su trenutno popularni. Govoreći o izjednačavanju mogućnosti, vidljivo je da postoji širok prostor za poboljšavanje trenutnoga stanja u smislu mogućnosti korisničke skupine.

3. Zaključak

Anketno istraživanje pokazalo je da u Hrvatskoj postoji velik prostor za poboljšanje knjižničnih usluga djeci i mladima s oštećenjima vida.

Dobiveni rezultati potvrđuju pretpostavke iznesene u uvodu ovog rada i ukazuju na svu složenost ove problematike, čija rješenja zahtijevaju ozbiljna promišljanja, poučavanje, senzibiliziranje, ali prije svega materijalna sredstva kao preduvjete za kvalitetniji pristup u donošenju trajnih i kvalitetnih rješenja. Bolja povezanost na lokalnoj i državnoj razini svih ustanova koje se bave ovom problematikom ključna je za rješavanje pitanja dostupnosti knjiga i čitanja osobama oštećena vida.

U prvom redu, to se odnosi na osvješćivanje odgovornih struktura u državi za nužnost rješavanja ove problematike, suradnja stručnjaka u pogledu dopune i provođenja zakonskih propisa, poučavanje knjižničara i ostalih stručnjaka za rad s ovom korisničkom skupinom, bolja povezanost specijaliziranih knjižnica i ostalih ustanova koje se bave slijepom i slabovidnom djecom u cilju stvaranja novih knjižničnih usluga. Možemo zaključiti kako bi preduvjeti za rješavanje društvene isključenosti djece i mladih s posebnim potrebama u narodnim knjižnicama navedeni kao zaključak stručnog skupa Dječja knjižnica dostupna svima,²³ mogli poslužiti kao konkretni koraci u rješavanju problema slijepih i slabovidnih. To su:

---

²³ Dječja knjižnica dostupna svima : stručni skup, Zagreb, 2013. Hrvatsko knjižničarsko društvo. Dostupno na <http://hkdrustvo.hr/datoteke/1480>

1. Prepoznavanje potreba
2. Javna prepoznatljivost
3. Osvješćivanje javnosti i senzibiliziranje okruženja
4. Sustavno djelovanje uz zalaganje pojedinaca i ustanova (lokalno i nacionalno)
5. Suradnja i koordinacija razmjene znanja, iskustava
6. Sustavno poučavanje (formalno i neformalno)
7. Osiguravanje sredstava iz proračuna (oprema, prostor, osoblje).

Unatoč nedostatku sustavnijeg rješavanja ove problematike, na lokalnoj razini postoji niz aktivnosti u koje se zahvaljujući zanosu pojedinaca uključuju djeca i mladi s oštećenjima vida, čineći tako prvi korak u otvaranju knjižnice, time i društva prema potpunom prihvaćanju različitosti i trpeljivosti. Jedan od zaključaka Stručnog skupa Knjižnična usluga za slijepce i slabovidne – stanje i perspektive donesen 2011. godine jasno ukazuje “da se usluga za slijepce i slabovidne treba usustaviti kako bi potrebite skupine knjižničnih korisnika u svim dijelovima Hrvatske imale osiguranu dostupnost izvorima znanja i informacija u različitim tipovima i vrstama knjižnica”.²⁴ To je neophodno želi li se nacionalna politika razvijati u smjeru otkrivanja, utvrđivanja i obuhvaćanja šire kategorije korisnika, uključujući osobe koje ne mogu čitati standardni (crni) tisak.

LITERATURA

Cylke, F. K. Slobodan pristup informacijama za sve građane s osvrtom na posebne potrebe slijepih pojedinaca. // Slobodan pristup informacijama : 2. i 3. okrugli stol : zbornik radova / uredile Alemka Belan-Simić i Aleksandra Horvat. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004. Str. 113-116.

Čaldarević, Ž. C. Nakladništvo za osobe s posebnim potrebama s naglaskom na osobe oštećena vida : diplomski rad. Zagreb : Filozofski fakultet, 2014.

Čelić-Tica, V.; D. M. Gariel. 11. okrugli stol Komisije za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama i Komisije za čitanje. // HKD Novosti 64(2014). Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/hkdnovosti/clanak/1027>

---

²⁴ Sabolović-Krajina, D. Predgovor. // Knjižnična usluga za slijepce i slabovidne : stanje i perspektive : zbornik radova, str. 12.

Čičko, H. Taktilna slovnica "Putovanje Mace Lile". // Stanje, iskustva i perspektive knjižničnih usluga za slijepe i slabovidne u Hrvatskoj. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive, str. 104-112.

Frajtag, S.; D. M. Gabriel. Komisija za knjižnične usluge za osobe s posebnim potrebama : deset godina djelovanja (2000.-2010.). // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 53, 2(2010), 1-9. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/101>

Konvencija o pravima osoba s invaliditetom. Dostupno na: <http://www.mrms.hr/wp-content/uploads/2012/11/konvencija-un-o-pravima-osi.pdf>

Lansdown, G. Vidi me, čuj me : vodič za uporabu Konvencije UN-a o pravima osoba s invaliditetom i promicanje prava djece. Zagreb : UNICEF Ured za Hrvatsku, 2011. Dostupno na: http://www.unicef.hr/upload/file/374/187263/FILENAME/Vidi_me_cuj_me.pdf

Nacionalna strategija izjednačavanja mogućnosti za osobe s invaliditetom od 2007. do 2015. godine. // Narodne novine 63(2007). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2007_06_63_1962.html

Nielsen, G. S.; B. Irvall. Smjernice za knjižnične službe i usluge za osobe s disleksijom. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Sabolović-Krajina, D. Predgovor. // Knjižnična usluga za slijepe i slabovidne : stanje i perspektive : zbornik radova / uredila Dijana Sabolović-Krajina. Koprivnica : Knjižnica i čitaonica "Fran Galović", 2013. Str. 12.

Smjernice za knjižnične usluge za djecu. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2004.

Standardna pravila o izjednačavanju mogućnosti za osobe s invaliditetom / uredništvo Vesna Mihanović. Zagreb : Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, 1999.

Stričević, I.; S. Jelušić. Informacijske potrebe i čitateljski interesi građana Hrvatske. // Knjiga i slobodno vrijeme : zbornik radova / Pecotić, Elli et al. (ur.). Split : Gradska knjižnica Marka Marulića, 2011. Str. 16-31.

Tonković, F. Vinko Bek i njegov utjecaj na odgoj i obrazovanje slijepih u Jugoslaviji. Zagreb : Savez slijepih Jugoslavije : Tiflološki muzej, 1960.

Zaključak. // Dječja knjižnica dostupna svima : stručni skup, Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2013. Dostupno na <http://hkdrustvo.hr/datoteke/1480>

Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. // Narodne novine 87(2008), 86(2009), 92(2010), 105(2010), 90(2011), 16(2012), 86(2012).

Zakon o suzbijanju diskriminacije. // Narodne novine 85(2008), 112(2012). Dostupno na: http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2008_07_85_2728.html

Žulj, A.; D. M. Gabriel; Lj. Sabljak. Putokaz za izradu hrvatskih smjernica za knjižnične usluge za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak. // Vjesnik bibliotekara Hrvatske 56, 3(2013), 231-255. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/vbh/broj/110>

UPUTE AUTORIMA

Rukopise stručnih i znanstvenih radova treba slati Uredništvu *Vjesnika bibliotekara Hrvatske* u dva primjerka, a rukopise ostalih priloga u jednom primjerku na papiru formata A4 s dvostrukim proredom i u elektroničkom obliku. Uza znanstvene i stručne radove treba dostaviti ime i prezime, stručno zvanje i točnu službenu adresu, uključujući i adresu elektroničke pošte te sažetak rada od oko 200 riječi na hrvatskom i engleskom jeziku. Autori su također obvezni navesti ključne riječi uza svoj rad.

Primjerak na papiru oblikujte onako kako biste željeli da bude istaknuto u časopisu (npr., odjeljci, podnaslovi odjeljaka, masna slova). Na CD-u isporučite neoblikovan tekst (bez uvlaka, *tab* označivanja i sl.) u *Word for Windows*, odnosno u *.rtf* obliku. Izbor fotografija, slajdova, grafikona također priložite u izvornom obliku ili skenirano (na CD-u) u formatu tiff ili jpg u razlučljivosti 300 dpi-a, na visini prikaza od 8 cm i prilagodite crno-bijeloj tehnici (tehnicu tiska), a u tekstu rada naznačite na koje mjesto dolaze. Bilo bi poželjno da tekstovi ne prelaze jedan autorski arak (16 stranica A4 formata s dvostrukim proredom i marginama 2.5-3.0 cm), odnosno 10.000-12.000 znakova.

Bilješke označite na pripadajućem mjestu u tekstu u neprekinutom nizu od 1 naviše. U bilješkama navedite pun bibliografski navod (referenciju) kad se pojavi prvi put. Za svako sljedeće navođenje uz prezime i ime autora kojega citirate stavite oznaku "Navedeno djelo" ili "Nav. dj.", popraćenu brojem stranice s koje ste navod preuzeli ili oznakom za stranice (od-do) ako ste kompilirali ili komentirali veći dio teksta citiranog autora. Oznaku "Isto" možete koristiti, ako se bilješke vezane uz određeno djelo navode jedna za drugom.

Bibliografski navodi (referencije) trebaju biti navedeni kako slijedi:

– ako publikacija sadrži djelo jednog, dva ili tri autora

1. McGarry, Kevin. *The changing context of information : an introductory analysis*. 2nd ed. London : Library Association Publishing, 1993.
2. Crawford, Walt; Michael Gorman. *Future libraries : dreams, madness & reality*. Chicago ; London : American Library Association, 1995.
3. Beaudiquez, Marcelle; Françoise Bourdon; Sonia Zilhard. *Management and use of name authority files – personal names, corporate bodies and uniform titles : evaluation and prospects*. München : K. G. Saur, 1991.

– ako publikacija sadrži djelo četvorice ili više autora

Key papers in information science / ed. by Belver C. Griffith. White Plains : Knowledge Industry Publications, 1980.

– ako se navodi članak u časopisu ili zborniku

1. Davies, Eric. Learn by wire : managing network access to learning materials. // *The electronic library* 15, 3(1997), 205-214.
2. Capurro, Rafael. What is information science for? : a philosophical reflection. // *Conceptions of library and information science : historical, empirical and theoretical perspectives* / ed. by Pertti Vakkari and Blaise Cronin. London : Taylor Graham, 1992. Str. 82-96.

– ako se navodi članak objavljen na elektroničkom mediju (mrežno dostupan rad)

1. International Institute for Electronic Library Research : the ELINOR Project [citirano: 1999-05-11]. Dostupno na: <http://ford.mk.dmu.ac.uk/Projects/ELINOR>
2. Political and religious leaders support Palestinian sovereignty over Jerusalem. // *Eye on the negotiations*. Palestine Liberation Organization, Negotiations Affairs Department, 29 August 2000 [citirano: 2002-08-15]. Dostupno na: <http://www.nad-plo.org/eye/pol-jerus.html>
3. Manzo, K. K. Libraries seeking updated role as learning center [citirano: 2002-04-15]. // *Education week* 16, 30(1997). Dostupno na: <http://www.epnet.com/ehost/login.html>

– ako se navodi članak objavljen na elektroničkom mediju (mjesno dostupan rad)

Fluckiger, François. Multimedia over the Internet. // *Joining efforts from communication to collaboration over the Internet : conference proceedings / 3rd CARNet Users Conference – CUC 2001* [CD-ROM]. Zagreb : CARNet, 2001.

– ako se navodi članak objavljen i u tiskanom i u elektroničkom obliku
Barbarić, Ana. Povijesni pregled razvoja OPAC-a. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 46, 3/4(2003), 48-58. Dostupno i na: <http://www.hkdrustvo.hr/vjesnik/files/Barbaric.pdf> [citirano: 2005-04-05].

Prispjele znanstvene odnosno stručne radove Uredništvo šalje dvojici recenzentima na ocjenu i predlaganje kategorije. Recenzije su anonimne, a recenzenti komuniciraju s autorima preko Uredništva. Ako oni predlože izmjene, dopune i sl., kopije recenzija šalju se autoru na usvajanje.

Autori odobravaju objavljivanje svojih radova u elektroničkoj inačici časopisa ispunjavanjem obrasca *Dopuštenje za objavljivanje elektroničke inačice rada*.

Radovi se članova Hrvatskoga knjižničarskog društva ne honoriraju.